

Un Nadal de conte

Xavier Mas Gibert
Centre d'Estudis Canetencs

A fairy tale Christmas

Aquest relat nadalenc tracta d'esdeveniments i personatges reals de la família de l'autor, com també ho és l'entorn que s'hi emmarca i hi descriu.

El desembre de 1984, a l'Especial Literari de la *Plaça de la Llenya* en va sortir una primera versió més restringida, que és l'única que fins ara s'ha publicat. Aquesta versió inèdita que ara presentem (ampliada en el format) es va fer de cara a la seva integració en un recull de narracions que portava l'enunciat «Clareta memòria o l'odissea de les rates» que es va presentar a l'edició del 2013 del 'Premi BBVA Sant Joan de narrativa' de la Fundació Especial Antiques Caixes Catalanes de Manlleu, Sabadell i Terrassa i a la del 2016 del 'Premi Mercè Rodoreda'.

Per més dubtosa que pugui semblar la facultat de precognició de la discapacitada Rosa Gibert i Baró (Rosa «Gal·lesa»), el seu cas va arribar a l'autor en els termes que els ha reproduït aquí i no ho fa per defensar-ne la veracitat ni per a negar-la. Si aquesta narració es pot conceptualitzar d'alguna manera podríem dir-ne allò que els nord-americans en diuen *non fiction*.

Paraules clau: Canet de Mar, família Gibert Baró, Rosa «Gal·lesa», Marià Serra Font, *La Costa de Llevant*, Can Manillo, Dolors Gibert.

*A la Filomena Jover i Rovira (q.e.p.d),
que sabia explicar com ningú els contes del
més pur caient tradicional i els feu
-abans que ningú altre- arrelar en la terra
màgica de les paraules.*

Per Nadal no hi ha res com un cel rutilant de fred, que no té comparació possible si a més és abrivat per la tramuntana o el mestral. En aquests cels, les estrelles s'hi encenen més vives i clares, com brunyides. Sota aquests celatges, que els vells de Canet en deien «cels remirants de fred», les gepes dels turons

This Christmas story is about real events and characters from the author's family, as is the context that is described and that frames it.

A shorter version of this story appeared in a literary special issue of the magazine Plaça de la Llenya in December 1984, which was the on-ly version published until now. The unpublished version (in a longer format) presented here was prepared to be part of a collection of stories under the title «Clareta's memories or the odyssey of the rats» which was submitted for the 2013 BBVA Sant Joan Award of Narrative run by the Special Foundation of Former Savings Banks of Manlleu, Sabadell and Terrassa, and for the 2016 Mercè Rodoreda Award.

Although the ability of premonition of the disabled Rosa Gibert i Baró (aka «Welsh» Rosa) may seem dubious, her case was passed to the author on the terms reproduced here and he is not defending or denying its veracity. If the genre of this story can be conceptualised in any way, it would be what North Americans call non-fiction.

Keywords: Canet de Mar, family Gibert Baró, «Welsh» Rosa, Marià Serra Font, *La Costa de Llevant*, Can Manillo, Dolors Gibert.

circumdants semblen imantades d'una clariana misteriosa d'encantament o sortilegi que els ve de molt més enllà. La Lola de Can Manillo, amb la màgia de la paraula de mare, ens transmutava sobre aquell perfil mansoi de les muntanyes tota la tradició del nostre Nadal. Emmanllevava la llum de Venus (l'estel de la tarda) i ens la convertia en l'estrella d'Orient (lògicament hauria hagut d'estar a l'altre extrem del cel, però en aquestes qüestions màgiques no ve pas d'un pam ni d'un milió, baldament siguin astronòmics). Les pinedes que tramuntaven les carenes en ordre, les convertia en les caravanes dels reis d'orient i les mallerengues, «cuscuetes» i rupits,

en espïetes antropomòrfics d'aquells antecessors dels magnats del petroli. Aquest muntatge de la mare em produïa la sensació més intensa de poesia en viu que jo hagi sentit mai; res no m'ha arribat tan endins, ni res m'ha fet sentir una sensació sobrenatural i casolana alhora. Sentíem que ens envoltava una plèiade de miracles. Tots els éssers de la tradició màgica del país s'infiltraven a través de la taumatúrgia cristiana.

Vet aquí doncs, que era transportat a la cuina de la vella casa de Can Manillo a finals de la primera meitat del segle dinou. Era la nit de Nadal a Sant Esteve, a l'entorn d'una mena de fogó esquifit amb un xic de caliu simbòlic que ni tan sols s'atrevia a lluitar contra la gelor de l'estança, i es conformava a donar un to rogenic a les faccions dels qui tenia al voltant, que semblaven un cercle de dimonis dels Pastorets.

En un racó la tia Rosa roncava a cor què vols amb la innocència perenne dels orats, abraçada al seu marrà imponent, com el signe d'Àries de la catedral de Chartres. A aquesta tia mítica i boja es deu -segons la versió de la història oral- la gènesi del darrer motiu de la família. La seva follia no era pas genealògica, ja que l'únic que ens hem anat transmetent d'una generació a l'altra és la histèria i prou. A la tia Rosa li deien boja, però era el que ara es coneix com una discapacitada mental, com a conseqüència d'una mala mamada de la seva infantesa. Us puc assegurar perfectament que aquesta mena de misteris passaven en aquells temps, encara incontaminats de ciències positives i esquifits punts de vista racionalistes. La tia Rosa va néixer durant la segona guerra del francès (a Canet, com a molts altres llocs del país, s'anomenava així la guerra napoleònica; la primera era la que va acabar el 1714 amb els drets nacionals, etc.).

*Les estrelles s'hi encenen més vives i clares.
Les pinedes que tramuntaven les carenes
en ordre, les convertia en les caravanes
dels reis d'orient*

Il·lustració: Gemma Martí

Sobtadament, un vespre, els francesos entraren a la cuina de Can Manillo sense trucar -a la francesa com si diguéssim. En aquell moment d'ensurt la tia Rosa prenia innocentment el pit de la seva mare, la «multiàvia» Anna Maria Baró Blanxart, però els francesos se l'endugueren detinguda al comissariat de guerra que hi havia a Canet mateix. Acusaven el seu marit, Joan Pau Gibert Gal·lès -en parador desconegut- d'haver intervingut, amb altres individus de la vila, a la neutralització activa d'alguns elements de la «gavatxeria» ocupant. Segons la família, Anna Maria Baró va afrontar amb valentia el tinent o capità dels francesos que, pels fums que gastava i tal com es va comportar, devia ser un aristòcrata renegat. La gent d'aquell temps els tenien pels pitjors de tots perquè resultaven els més intransigents, sàdics i cruels, possiblement per fer-se perdonar els orígens. La «multiàvia» Anna Maria Baró, després de no sé quantes hores d'interrogatori, va tornar a casa sense les arracades de penjoll que no es treia mai; les tenia plenes de sang a les mans, tal i com amb un gest de menyspreu fred, després d'arrancar-les-hi, les hi va posar el mateix torturador. Com que l'Anna Maria no afluixava i a més a més li sostenia la mirada, el francès obsessionat per la seva bellesa provocadora, es va fixar en les arracades de penjoll que li lluien de manera espectacular, les va prendre una a cada mà i lentament les hi va anar estirant fins que se li van esqueixar les orelles.

I tot just arribar va voler continuar donant el pit a la seva criatura, i com que tenia la llet alterada per les tortures, la criatura va quedar tocada del cap per tota la vida. La gent d'aquell temps tenia aquestes supersticions o feia aquesta mena d'associacions. El que ja no eren ni associacions ni supersticions -i això, tant la meva mare com la seva germana ho recordaven perfectament- eren les arracades de penjoll que el francès va arrencar-li durant l'interrogatori, les quals van desaparèixer en el saqueig del Santuari de la Misericòrdia l'any 1936. Després de la retirada dels francesos, Anna Maria Baró en persona les havia anat a oferir a la Mare de Déu.

Anys a venir, quan algú de la família es referia a la discapacitat d'aquest seu membre, sempre deien que la tia Rosa «Gal·lesa» (Rosa Gibert Baró de nom civil) havia nascut bé, però que la seva anomalia era conseqüència d'aquella mamada dolenta que la seva mare li va donar estant tan alterada. Prou li deien les altres dones que no donés el pit en aquelles condicions terribles, però ella, que devia estar en plena enervació numantina, es va entestar de continuar donant-li el pit, i la pobra criatura no va poder veure ni clarícia d'enteniment en tota la seva vida. En contrapartida, però,

Nostre Senyor li va concedir el do sobrenatural de pressentir la mort de tothom. Bé, de tothom sempre que fos fill de la vila, tal i com ja us explicaré més endavant. Aquestes coses i d'altres encara més misterioses passaven en aquells temps en què ni els homes ni les dones no havien perpetrat la seva escissió amb la natura. Així doncs, aquesta criatura va anar posant anys sense fer-se mai gran i tota la vida va romandre en una mena d'infantilisme bonifaci. Un dia, algú va fer-la anar a comprar *llomillo* de porc i ella, amb la seva deficiència per parlar, va demanar «manillo»; des d'aleshores som els de Can Manillo. En aquells temps sense escola ni mitjans de comunicació, eren molt primmirats amb el llenguatge, i va haver-n'hi prou amb aquest vocable mal pronunciat perquè quedés adherit de forma inexorable a tots els membres de la nostra nissaga. Com en els relats bíblics, el «manillo» de la tia Rosa Gibert i Baró es va convertir en el nostre gentilici a través de les generacions fins als nostres dies. Tot i que n'havia estat la causant, el motiu no va atrapar-la a ella, perquè tothom va continuar dient-li la Rosa «Gal·lesa», perquè era la germana del Gal·lès; alguns també li deien la Rosa «Gal·la».

En algun moment de la vida d'aquest albat, algú que no sabem pas qui era, va tenir l'acudit de regalar a la família un xai de naixement, un xurmer, amb esperança lògica que, quan fos gros i gras, se'l podrien menjar entre tots tranquil·lament. La Rosa «Gal·lesa» tenia obnubilada la intel·ligència, però no gens les volences afectives. Va prendre envers el xai un afecte matern tan veritable i de tal intensitat que fins i tot se li van presentar les alteracions fisiològiques de la criança amb un quadre de mastitis comú. És a dir, va tenir una mena de pujada de llet «falsa o il·lusòria». En aquell temps, contràriament al que passa actualment cada vegada més, el darrer instint que perdien les dones era l'instint maternal. La tia transportava el xai a coll com un fill seu i la gent deia: «Pobrissona, es pensa que té un fill!». El xai va correspondre al seu afecte de tal manera que no la deixava mai sola, cosa que més endavant va suposar un problema d'una certa consideració. Així fou que, en la vigília de Nadal, quan van voler plantar el ganivet al coll de la bestiola, la tia -de natural tan «feliçona» i pacífica- va defensar-lo amb urpes i dents. No hi havia manera humana de convèncer-la. Van intervenir-hi parents, veïns i amics, però no va haver-hi manera d'arrabassar-li el xai, que protegia amb tot el seu cos. Abans que consentir que ningú li fes mal al seu anyell, s'hauria deixat matar cent vegades ella mateixa. La seva actitud extraordinària va córrer per tot Canet i el poble en pes va desfilar per la cort de Can Manillo per veure l'espectacle insòlit de la boja defensant el seu xai als límits del paroxisme. Quan algú se li volia acostar, s'hi feia a mossegades i guitzes; ni tan sols se li podien atansar amb l'excusa de donar-li menjar o beure. Un altre tret racial que la tia no havia perdut era la desconfiança, i quan els veia venir amb el plat, clamava: «Fora, dolents, més que dolents, voleu

*La tia i el seu xai, una
bestiassa ja adulta i
reconsagrada,
dormien seràficament
abraçats en
un racó.*

Il·lustració: Gemma Martí

enganyar-me perquè el deixi anar i així podreu matar-lo!». Ni quan va fer-se fosc, ni a viva força, li van poder llevar el xai dels braços. En un moment de descuit, va esmunyir-se amb la bèstia a la seva cort i allí va romandre tota la vetlla de Nadal, sense ni aclucar l'ull, abraçada al seu xai. L'endemà, la pobra orada seguia en els seus tretze, encara més excitada. La gent no sabia què fer; els de casa, com que comptaven amb el xai per menjar-se'l, no van poder ni esmorzar ni dinar, tot se n'havia anat en orris...

Arribats a aquest punt, el seu nebot net Ramon Gibert i Codina, que aleshores ja era l'hereu jove, va tenir una pensada per a sortir del mal pas tots plegats. Va fer mudar tota la família i va enganxar la tartana. Parlaven d'anar a Arenys o a Mataró a veure uns familiars. L'estratègia va donar resultat: tan bon punt hagueren sortit tots, la tia i el xai abandonaren el seu refugi a correuita perquè la pobra bèstia feia hores que belava de fam. D'aquell dia ençà, la relació entre la dona i el xai encara va ser més estreta i amatent; la tia Rosa no va tornar a posar-se al llit, sinó que dormia a la cort amb el xai per la por que de nit no li matessin. La veritat és que la gent de casa, veient la dependència emocional de la pobra boja, va commutar definitivament la pena capital al be (això em fa pensar en el possible origen hereditari del nostre sentimentalisme). El xai, és clar, va anar creixent més i més i com que ningú no havia previst que hagués d'arribar a l'edat adulta, ho va fer amb tots els atributs del seu sexe, fins esdevenir no pas un moltó gras i talòs sinó un marrà ferreny i tossut amb una testarrada embanyada i solemne que feia basarda i tot. El xai seguia la tia Rosa a tot arreu. On anava la tia, hi anava el seu xai, i si alguna vegada la perdia de vista, començava a cercar-la amb desfici per les cases del veïnat; si trobava una porta tancada, l'obria d'una tusta

formidable. «Més orat és el xai que no pas ella» deia la gent, o sigui que la bestiola va esdevenir un element de molt respecte per a tothom, llevat de la tia, que li tenia el mateix afecte de sempre.

Aquella nit de Nadal a Sant Esteve de mal temps - la mateixa que quaranta anys més tard, amb una mestralada encara més forta, s'havia d'emportar la primera creu de Pedracastell-, la tia i el seu xai, una bestiassa ja adulta i reconsagrada, dormien seràficament abraçats en un racó. Les criatures, encabides a les falces de les dones, feien l'ullcluc sota els efectes hipnòtics d'aquell focarró testimonial, que només guspirejava quan passava per la conversa la memòria d'algun difunt; els qui tenien una sensibilitat més mística, sentien llavors una esgarripança potser no natural del tot; i de tant en tant, alguna criatura que ja dormia es regirava i gemegava un segon abans de reprendre el son. Ja havien passat el rosari de consuetud. Algú exclamava en sentir els xiulets del vent:

-Valga'm Déu, quina nit de mal navegar pels que són a mar!

- I quin fred els que van pel món i no troben on posar-se a redós!

Algú potser rosegava un trosset de garrofa clandestí per fer-se passar el «maldecor» (els pobres d'aquest sant món només s'han atipat quan afartar-los era negoci pels rics).

En aquestes, hom va començar a passar llista dels de l'altra banda de la mar gran, els d'Amèrica. El vell Manillo hi tenia set o vuit germans, cinc fills i dues filles. De tal manera que, per no descomptar-se, hom portava un registre de les cartes i de les noves que arribaven verbalment a través de navegants de la vila. Al cap d'una estona de passar llista, algú va dir:

- Del que fa temps que no en sabem res és d'en Pep!

L'oncle Pep era el germà gran del besavi Ramon Gibert i Codina. Hauria d'haver estat l'hereu, però en un dinar de Nadal memorable, el vell Josep Gibert i Andreu havia decidit passar llista a tots els seus fills, un per un. I va anar fent una mena de repassada a cadascun, de la qual tots van sortir-ne retratats. El primer fou l'oncle Pep per mor de l'edat.

- Tu, Pep, des de petit tens al cap la dèria d'anar a Amèrica, no fas pas per hereu. Ves-te'n a Amèrica, si és el que vols, i que Déu hi faci més que nosaltres!

I així successivament a través dels altres fills fins arribar al besavi Ramon, que era el penúltim.

- Tu, Ramon, ets casolà, t'agrada el bestiar i fas per la nostra feina; tu seràs l'hereu.

Ningú no va discutir res i tothom va renunciar al cobrament de la legítima (o almenys així consta al testament), per si algun dia havien de tornar i acollir-se al suport del benefici familiar. Tots tingueren una sort diversa, alguns bona, altres no tant, altres fatal. Només tornarien a morir a Canet el germà segon, l'oncle Joaquim, ric, i les dues noies, la tia Florentina i la tia Llusqueta (Concepció). Tots els

altres són morts i enterrats a Cuba, i aquesta devia ser l'única terra a l'Havana que els va pervenir.

- I doncs, què se n'haurà fet d'en Pep? Potser li haurà passat alguna cosa... Potser està malalt!

- Qui sap si ja és mort...

- Si fos mort, em penso que ho sabríem!

En Pep era pare de cinc mosses que havia tingut amb una criolla, i que foren al seu temps les dones més «guapes» de l'Havana. Com la majoria de les dones massa boniques, tingueren una vida, en diríem, complicada. Amb el seu pare tan aviat estaven a partir un pinyó com a matar. Patien una excitació dogmàtica inquisitorial que els inclinava a la religió, o potser era a la inversa: la religió els provocava una excitació inquisitorial.

- Vols dir que aquelles males pues no ens ho farien saber, si es morís?

- Potser no, però la Florentina sí que ens ho comunicaria.

La Florentina era una germana de l'oncle Pep que també vivia a l'Havana, casada amb un cosí germà: Josep Batistapau i Codina. Anys més tard, quan Josep Gibert va morir, les seves filles no van dignar-se a comunicar-ho a la família.

- Ja és estrany que faci tant temps que no en sapiguem res. Justament en Pep és dels que escriuen sempre...

- Sí, sobretot quan està renyit amb les filles.

- Ai mare, voleu dir que no serà mort? Fa més d'un any i mig que no en sabem res...

- *Quia!* Deu tenir una bona ratxa amb les filles i ja no es recorda de nosaltres.

- A mi això em fa mala espina... Els seus germans tampoc no parlen d'ell.

- Que no ho saps que quan està amb les filles no el deixen que es faci ni amb els seus germans ni germanes? L'han fet renyir amb tothom... Com que les mosses no volen que es faci amb la família, potser les seves germanes de l'Havana ni l'han vist fa mesos.

- No sé, no sé... És clar que sempre ha tingut molt bona salut!

- I molt bona gana!... I molt bona set!...

- Malament rai. Això fa molt mala espina. En Pep no havia estat mai tant temps sense escriure o sense donar senyals de vida!

La tesi pessimista guanyava terreny i el vent i la tempesta de fora també; els bruels semblaven voler alçar les teules. Aquella nit glaçaria amb tota certesa fins al cor de la terra. Quan més encongits estaven, suggestionats pel descabdell de les seves conjectures sobre la sort i salut d'en Josep Gibert i Codina, van sentir trucar a la porta de la riera.

- Truquen! Verge Santa, alguna desgràcia!

En una nit com aquella, ningú s'hauria aventurat a anar a trucar a una casa a no ser que fos per una desgràcia. S'alçaren tots, avançant esporuguits i compactes (que és l'única forma de solidaritat de la gent catalana) cap a la porta de la riera, amb un llum de ganxo tremolós que feia ombres

esparveradores a les parets. Les dones estrenyien els infants al pit. Obriren la porta i una veu conegudíssima, en català «crioll» feu:

- Mare de Déu Santíssima!
Carajo, quin fred que fot!
Era l'oncle Pep en persona!

La Rosa «Gal·lesa» i l'instint de la mort

El Dr. Marià Serra Font va fer la següent anotació al seu Dietari, el gener de 1886:

«Mor la beneitona Rosa Gal·lésa, qui sense haver fet mai mal a ningú, pobre dona! Tenia la monomania d'asseure's al portal de les cases que hi havia morts, passant-hi hores enteres com en guàrdia, i després anava seguint l'enterro. Era un vertader tipu del poble».

Sense que això no sigui veritat, només es correspon amb la part que podríem considerar com a políticament o racionalment correcte (per alguna cosa era polític i metge qui ho va escriure). Perquè sempre havia sentit als de casa que la tia Rosa no solament anava a tots els enterraments sinó que predeïa totes les morts del poble amb la seva presència. S'acostava sempre amb anticipació al carrer en el qual s'havia de produir un decés; de vegades ho feia lentament, morosament, i s'asseïa al portal de la casa, i ho feia sense dir ni fer res més que això. Hi acudia com cridada per un determini incompreensible i no fallava mai: la mort es feia present en algun dels membres d'aquella casa. Si l'aparició de la Rosa «Gal·lesa» era lenta, la mort també trigava a arribar, però si hi anava sense dubtar, la mort era sobtada.

El fet que la Rosa «Gal·lesa» comparegués de forma immancable al davant de les cases on havia de morir algú va convertir-la en un sinistre i premonitori anunci de la mort. Tothom vigilava les seves anades i vingudes amb l'ai al cor i, com és natural, la gent li va agafar una gran aprensió a la pobra orada. La Rosa «Gal·lesa» de vegades anava desficiosament amunt i avall d'un carrer, com si dubtés per quina casa acabaria decidint-se. I de forma indefectible, finalment es deixava anar, queïa com arrossegada pel pes del seu gran cul i s'asseïa davant de la casa en la qual havia d'esdevenir la desgràcia. I a partir d'aquest moment, la veu corria com si la mort ja s'hagués abatut sobre un dels estadants de la casa on la discapacitada s'havia aposentat. Però com que no fallava mai, a partir d'aleshores tothom ja sabia a qui li havia de tocar. La força de la seva obstinació era tan forta i determinativa que, quan li venia aquesta mena de pressentiment de la mort, ningú no era capaç de tòrcer la seva voluntat de predir amb la seva presència el desenllaç fatídic. Quan els primers veïns o parents acudien a donar el condol,

II· Il·lustració: Gemma Martí

al davant de la casa ja hi havia sempre la Rosa «Gal·lesa» que els havia precedit a tots. La Rosa «Gal·la» tenia la mateixa expressió absent de sempre, i ni tan sols era conscient del prodigi que acabava de realitzar. Mentre els parents i els amics vetllaven el difunt, ella restava a fora asseguda al portal o als environs de la casa, hores i més hores immòbil, tot el dia i fins la nit, i quan el seguici sortia per a l'enterrament, era la primera de posar-se al costat de la caixa. La gent la deixava fer perquè tots creïen que la pobra orada no actuava pas per voluntat pròpia, sinó per un designi sobrenatural de la Providència. Anava al costat del mort, dissociada de tothom, avançada als qui presidien el dol però arran mateix del baiard en què portaven la caixa. L'acompanyava fins a l'església, on en aquell temps es feia la primera part de les exèquies, i després continuava seguint el cos del difunt fins al cementiri. Però, així que el mort era a dins del recinte, se'n tornava cap al poble sense dir res a ningú. Bé, de fet, de parlar no ho feia pas gaire ni gaire clar, i a mesura que posava anys, va deixar de parlar del tot.

La tia Rosa va arribar a viure 74 anys, una edat absolutament provecta i inusual si tenim en compte el que vivia la gent del seu temps, i que els discapacitats com ella gairebé sempre moren joves. Una vegada va deixar de menjar i s'alçà de la taula sobtadament per anar corrent fins a una casa, on l'estadant s'acabava de penjar a les golfes. Al llarg de tota la seva vida els seus raptos de precognició necrològica només li van fallar dues o tres vegades. I això a la gent li va semblar tan poc usual que va desfermar una allau de suposicions, cosa que no havia passat mai amb cap dels seus encerts portentosos. Un d'aquests difunts era parent seu i això va fer augmentar les interpretacions malintencionades. Aquest familiar seu havia passat la major part de la vida a Cuba, on s'havia fet immensament ric. La xafarderia popular relacionava l'absència de la Rosa «Gal·lesa» al seu decés amb l'origen de les seves riqueses fins a arribar a extrems delirants, per allò que tothom sap o suposa que

darrera de totes les grans fortunes sempre hi ha quelcom de fosc, tèrbol o criminal. L'altre difunt del qual la Rosa «Gal·lesa» no va assenyalar-ne la fi amb la seva misteriosa compareixença va ser en Sirves, un personatge molt poc apreciat pel veïnat, que al llarg de tota la seva vida de matrimoni, un dia sí i un altre també, havia apallissat despietadament la seva pobra dona fins que aquesta —que estava embarassada—es va penjar. Ningú no va creure en el suïcidi, deien que el seu home, ajudat per un sicari tan criminal com ell que feia de guaita de nit, l'havia penjat a la galeria de casa seva. La gent de Canet estava tan convençuda d'això que a en Sirves i al seu ajudant els van fer la vida impossible fins que van marxar del poble. Per deixar passar el temporal, en Sirves se'n va anar a l'Havana. Però, al cap d'un cert temps va tornar, i aleshores el repudi de la gent canetenca es va redoblar fins que van fer-lo fora per sempre.

No cal dir que la presència de la Rosa «Gal·lesa» en qualsevol carrer que no fos el seu provocava autèntics ensurts a la gent. Un home que era molt bevedor, un vespre, quan tornava torrat de la taverna, la va trobar asseguda al pedrís que hi havia entre casa seva i la casa del costat. L'espant va ser tal que mai més no va posar els peus a la taverna, tot i que va resultar que el mort no havia de ser pas ell sinó el vell o la vella de la casa del costat.

Una vegada va haver-hi una epidèmia de còlera. A Canet només hi van morir tres persones, el mateix dia. Un era fill de Sant Iscle, un fadrister de cal Retet; un altre, el vell de can Martí Fanals, i una dona de la qual no ens ha pervingut la identitat. La Rosa «Gal·lesa» va assistir a tots tres enterraments, anant amb desfici d'una casa a l'altra per ser-hi a temps, atès que els van enterrar de seguida per por del contagi.

Mentre va durar l'epidèmia la tia Rosa semblava més descentrada que mai. Tot el dia anava com una llançadora d'un carrer a l'altre sense aturar-se enlloc, i la gent senzilla va començar a creure que l'ombra d'una gran epidèmia s'abatia sobre la vila. Després de córrer per tot el poble, la Rosa «Gal·lesa» se n'anava fins al terme d'Arenys, però no posava ni un sol peu al rial que encara fa la partió dels termes. Mentre va haver-hi contagi, dues o tres vegades cada dia restava una estona allí, i després se'n tornava a Canet. La gent d'Arenys i d'Arenys de Munt que tenia parents o amics a la nostra població no es quedava pas a dormir a casa seva, sinó que venia cada vespre a passar-hi la nit. Al seu poble la gent moria com a mosques, en canvi, a Canet, després d'aquells tres morts del primer dia, no va morir ningú més. Doncs bé, hi va haver qui va relacionar això amb el fet que la Rosa «Gal·lesa», empesa pel seu instint sense enteniment, resseguia infatigable tota la ratlla del terme mentre hi havia aquella mortaldat als pobles de la rodalia. De vegades es quedava palplantada en un punt, absorta i sense mirar enlloc, amb els ulls extraviats a l'horitzó inconcret i invisible. Els més intuïtius pensaven que en aquells

moments la Rosa «Gal·lesa» comminava el mal de l'epidèmia com si es tractés d'una gropada de mal temps. Altres pensaven que simplement la «Gal·lesa» percebia la pruija de mort que els encerclava per tot arreu.

Aquella mena de corrua de gent que venia a dormir a Canet cada nit exasperava el racionalisme dels metges, que creien que aquella afluència noctàmbula de veïns dels pobles infectats acabaria per portar també la malaltia a la nostra vila, i que la mortaldat només responia a la insalubritat de les aigües, que per raons desconegudes no afectava a Canet. Per sorpresa seva, però, no es va complir cap dels seus llòbrecs vaticinis. La gent increpava els metges i els deien que si estaven tan segurs de la seva ciència, que hi anessin ells a dormir a Arenys sense beure'n l'aigua, però com que cap dels metges de la vila no en va fer cas, el poble va interpretar que la superstició quedava confirmada i no pas desmentida.

* * *

Ara, després de més d'un segle, llegeixo en una revista que al poble de Fernán Núñez (Còrdova), havien dedicat un monument a un gos sense collar a qui tothom coneixia per «Moro» però encara més com a *el perro de los entierros*, en virtut d'uns atributs de premonició de la mort semblants a l'obsessió pel dol de la tia Rosa «Gal·lesa». «Moro» no solament anava a tots els enterraments dels veïns, sinó que fins i tot el seu *modus operandi* era semblant al de la meva bes-tia: *el perro de los entierros* d'aquest poble andalús també s'acostava prèviament al portal del difunt imminent, s'ajeia a la porta i hi romania immòbil fins que no treien el difunt de la casa. Aleshores s'ajuntava amb el seguici i l'acompanyava primer a l'església i després al cementiri. Tot això amb el silenci més respectuós.

No és que jo ara vulgui comparar la meva pobra avantpassada amb un gos, res més lluny de la meva intenció, la figura de la tia Rosa Gibert Baró m'ha inspirat sempre sentiments de pietat i tendresa, segurament perquè als de casa sempre els vaig sentir parlar-ne amb afecte. El seu germà, Anton Gibert i Baró, que va morir abans que ella, li deixà una pesseta de renda diària en el seu testament i l'encomanà expressament a les seves filles Anna Maria i Paula Gibert Andreu. La tia Rosa, però, no es va moure de la casa pairal fins que, com ja he dit, li esdevingué la mort el gener de 1886.

Aquesta narració voldria ser el meu petit homenatge a una persona que sempre m'ha resultat entranyable. La coincidència, però, és tan sorprenent que no seria just deixar de fer-ne esment. Llegir el cas al diari m'impresiona profundament, i més quan més tard puc constatar personalment que és absolutament veritat: als veïns de Fernán Núñez, aquesta conducta singular els va semblar tan humana i entranyable que quan el «Moro» va morir, van erigir-li una estàtua al parc públic conegut com *El Llano de las fuentes*.